

Divi Thomae Aqvinatis Doctoris Angelici Opera Omnia

Summa diligentia ad exemplar Romanæ Impreßionis restituta

Complectens Quæstiones, Qvæ Dispvatæ Dicvntvr, & Quæstiones
Quodlibetales, siue Placitorum eiusdem S. Thomæ

Thomas <von Aquin, Heiliger>

Venetiis, 1593

Vtrum Deus realiter referatur ad creatura[m], ita quòd ipsa relatio sit res
aliqua in Deo.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72780](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72780)

latio vel ordo, sed solum qd ad aliud sit quasi in aliud transiens, & quodammodo rei relatæ assistens. Et ita relatio est aliquid inhærens, licet non ex hoc ipso qd est relatio. Sicut & d actio ex hoc qd est actio, cõsideratur vt ab agente: in quãtũ vero est accidens, cõsideratur d vt in subiecto agente. Et id nihil prohibet qd esse destinat hmõ accñs line mutatione eius in quo est: qd sua rõ nõ pñcitur prout est in ipso subiecto, sed prout transit in aliud, quo sublato rõ huius accidentis tollitur quidem quantum ad actum, sed manet quantum ad cãm: sicut & subtracta materia tollitur calefactio, licet maneat calefactiois causa.

AD OCTAVVM dicendum, qd ens creatum non habet ordinem ad non ens, habet autem ordinem ad ens increatum, & ideo non est simile.

ARTICVLVS X.

Vtrum Deus realiter referatur ad creaturam, ita quod ipsa relatio sit res aliqua in Deo.

DEI MO quaritur, vtrum Deus realiter referatur ad creaturã, ita qd ipsa relatio sit res aliqua in Deo. Et videtur qd sic. Mouens. n. realiter referatur ad motum, vnde Philoso. 5. Meta. ponit relationem mouentis & moti vt species prædicamenti relationis: sed Deus comparatur ad creaturam vt mouens ad motum. ergo referatur realiter ad creaturã. Sed diceretur, qd mouet creaturas sine sui mutatione: & ideo non realiter referatur ad rem motam.

¶ 2 Sed contra. Vnum relatiue oppositorum, non est causã qd alterum dicatur de eodem: non. n. propter hoc aliquid est duplum, quia est dimidium. nec ideo Deus est pater, quia est filius. Si ergo mouens & motum relatiue dicuntur, non ideo relatio mouentis est in aliquo, qd est in eo relatio motu. Quod ergo Deus non mouetur, non impedit quin realiter referatur: vt mouens ad motum.

¶ 3 Præt. Sicut Pater dat esse filio, ita creator dat esse creaturæ: sed pater realiter referatur ad filium. ergo & creator ad creaturam.

¶ 4 Præt. Ea quæ proprie dicuntur de Deo, & nõ metaphoricè, re significatã ponunt in Deo: Sed inter ista noia commemorat Dionys. hoc nomẽ, dñs ergo res significata per hoc nomen, Dñs, realiter est in Deo: hæc autem est relatio ad creaturam. ergo & c.

¶ 5 Præt. Sciẽtia realiter referatur ad scibile, vt patet 5. Meta. sed Deus cõparatur ad res creatas, vt sciẽs ad scitum. ergo in Deo est aliqua relatio ad creaturã.

¶ 6 Præt. Illud quod mouetur semper habet realem relationem ad mouens: sed voluntas comparatur ad volitum, vt ad mouens, motum. Nam appetibile est mouens non motum, appetitus mouens motũ, vt dicitur 1. Metaph. Cum ergo Deus velit res esse (omnia enim quacunque voluit fecit) videtur qd realiter referatur ad creaturam.

¶ 7 Præt. Si Deus ad creaturas nõ referatur, non vñ esse alia ratio, nisi quia a creaturis non dependet, & quia creaturas excedit: sed similiter corpora cœlestia a corporibus elementaribus non dependent, & ea quasi impropotionaliter excedunt. ergo secundum hoc sequeretur, quod nulla esset realis relatio corporum superiorum ad inferiora.

¶ 8 Præt. Omnis denominatio est a forma: forma autem est aliquid inhærens ei cuius est. Cum ergo Deus nominetur a relationibus ad creaturam, videtur quod ipsa relationes aliquid sint in Deo.

A ¶ 9 Præt. Proportio, quædã relatio realis est, sicut duplum ad dimidium: sed aliqua proportio videtur esse Dei ad creaturam, cũ inter mouens & motum oporteat esse proportionem. ergo videtur qd Deus ad creaturam realiter referatur.

¶ 10 Præt. Cum intellectus sint rerum similitudines, & voces sint signa rerum, ut dicit Phil. 1. Per herm. aliter ordinantur ista apud discipulum, & aliter apud doctorem. Doctor. n. incipit à reb. in qb. scientiam accipit in suo intellectu, cuius cõceptiones voces signant: discipulus aut incipit à uocib. p. quas in conceptiones intellectus magistri peruenit, & ab eis in rerum cognitionem. Oportet autẽ qd huiusmodi quæ de relationib. prædictis dicuntur, ab aliquo Doctore sint prius accepta. ergo apud eum huiusmodi nomina relatiua consequuntur conceptiones intellectus sui, quæ consequuntur rem. Et ita vñ qd huiusmodi relationes sint reales.

¶ 11 Præt. Huiusmodi relatiua, quæ de Deo dñr ex tpe, aut sunt relatiua fm esse, aut secundum dici. Si sunt relatiua fm dici, in neutro extremorũ aliquid ponunt realiter, hoc autem est falsum secundum prædicta: nam in creatura relata ad Deũ realiter existunt. Relinquitur ergo quod sunt relatiua secundum esse. Et ita videtur quod in utroque extremorum aliquid ponant realiter.

¶ 12 Præt. Hæc est natura relatiuorũ, qd posito uno ponitur aliud, & uno interempto aliud interimitur. Si igitur in creatura est aliqua realis relatio, oportet qd in Deo relatio ad creaturam sit realis.

SED CONTRA est, quod Aug dicit 5. de Trin. manifestum est Deum relatiue dici secundum accidens eius ad quod dici Deus aliquid incipit relatiue. ergo videtur, quod istæ relationes dicantur de Deo, non secundum aliquid quod in ipso sit, sed secundum aliquid quod extra ipsum est. Et ita nihil realiter in ipso ponunt.

¶ 2 Præt. Sicut scibile est mensura scientiæ, ita Deo est mensura omnium rerum, vt Commen. dicit 10. Metaphy. sed scibile non referatur ad scientiam per relationem, quæ in ipso realiter sit, sed potius per relationem scientiæ ad ipsum, ut patet per Phil. 5. Metaphy. ergo videtur quod nec Deus dicatur relatiue ad creaturam propter aliquam relationẽ, quæ sit realiter in eo.

¶ 3 Præt. Dion dicit 10. capite de diu. nom. in causis & causatis non recipimus conuersionem similitudinis: nam effectus dicitur similis causæ, non autem ecõtrario. Eadem autem ratio videtur de relatione similitudinis, & de alijs relationibus. ergo videtur, quod nec quantum ad alias relationes fiat conuersio a Deo ad creaturam, ut quia creatura realiter referatur ad Deum, Deus realiter referatur ad creaturam.

RESPON. Dicendum, qd relationes quæ dicuntur de Deo ad creaturam, non sunt realiter in ipso. Ad cuius euidentia sciendum est, qd cum relatio realis consistat in ordine unius rei ad rem aliam. ut dictũ est, in illis tm mutua realis relatio inuenitur, in quibus ex utraque parte est eadem rõ ordinis unius ad alterũ, quod quidẽ inuenitur in omnib. relationib. consequentib. quantitatem. Nam cum quantitatis rõ sit ab omnib. sensibilib. abstracta, eiusdem rationis est quantitas in omnibus naturalibus corporibus. Et pari rõne qua unum habentium quantitatẽ realiter referatur ad alterum, & aliud ad ipsum. habet aut una quantitas absolute considerata ad aliã or. Quæst. dif. S. Thomæ. K 3 dincm

Per her. in pta. 10. 1.

Art. præcod.

Lib. 1. ca. 16. 10. 3.

Lib. 5. ca. 29. 10. 3.

Cap. 9. de di. no a medi. Ex præced. tit. 10. a ubi supra qras. Artic. 8. & 9. præcedent.

...um. nõ
...ualitas
...tionem
...eis con
...n in sub
...e, & nõ
...m in cil
...is, vel m
...iquid a
...t. p. ceter
...tate cau
...Sic ergo
...i, realiter
...relatio
...um, & ill
...ordo qui
...dinem q
...i est inter
...rcitus ad
...uod crea
...ipsa re

D. 90.
15. Et 36.

5. com.
tom. 3.

1. de diu.
a medio.

b. 5. com.
tom. 3.

12. met.
56. 10. 3.

dinem secundum rationem mensuræ & mensura-
ri, & sicut nomen totius, & partis, & aliorum huius-
modi quæ quantitatem consequuntur. In relatio-
nibus autem quæ consequuntur actionem & passio-
nem, siue virtutem actiuam, & passiuam, non est semper
mutuus ordo ex utraque parte. Oportet namque id,
quod semper habet rationem patientis & moti siue
causati, ordinem habere ad agens, uel mouens, cum
semper effectus a causa perficiatur, & ab ea depen-
deat, unde ordinatur ad ipsam, sicut ad suum perfe-
ctiuum. Agentia autem siue mouentia, uel et causa,
aliqua habent ordinem ad patientia, uel motum,
uel motu inductis, attenditur quoddam bonum, & per-
fectio mouentis uel agentis, sicut maxime patet in age-
ntibus, uel in motu quæ per actionem suam speciei similitu-
dinem inducunt, & per consequens esse perpetui
proprie speciei, sicut est possibile conseruant. Pa-
ter hoc et idem in omnibus alijs, quæ mota mouent,
uel agunt uel causant: nam ex ipso suo motu ordi-
nantur ad effectus producendos, & similiter in om-
nibus in quibus quodcumque bonum causa prouenit
ex effectu. Quædam uero sunt ad quæ quidem alia
ordinantur, & non e conuerso, quia sunt omnino
extrinseca ab illo genere actionum, uel uirtutum
quas consequitur talis ordo, sicut patet quod scientia
refertur ad scibile, quia sciens per actum intelligibi-
lem ordinem habet ad re scitam, quæ est extra ani-
mam. Ipsa uero res quæ est extra animam omnino non
attingitur à tali actu, cum actus intellectus non sit
transiens in exterioriorem materiam mutandam, unde
& ipsa res quæ est extra animam, omnino est extra ge-
nus intelligibile. Et per hoc relatio, quæ consequitur
actum intellectus, non potest esse in ea, & similis ratio est
de sensu & sensibili. Licet enim sensibile immutet or-
ganum sensus in sua actione, & propter hoc habeat
relationem ad ipsum, sicut & alia agentia naturalia
ad ea quæ patiuntur ab eis, alteratio tamen organi non
perficit sensum in actu, sed perficitur per actum uir-
tutis sensitivæ, cuius sensibile, quod est extra animam,
omnino est expers. Similiter homo comparatur ad co-
lumnam ut dexter, ratione uirtutis motiue, quæ est in
homine, sicut quam competit ei dextrum & sinistrum,
ante & retro, sursum & deorsum. Et ideo humilimo-
di relationes in homine, uel animali reales sunt, non
autem in re quæ tali uirtute caret. Similiter numerus
est extra genus illius actionis per quam fit pretium,
quæ est conuentio inter aliquos homines facta, ho-
mo tamen est extra genus artificialium actionum, per
quas sibi imago constituitur. Et ideo nec homo habet
relationem realem ad suam imaginem, nec numerus
ad pretium: sed e contrario. Deus autem non agit
per actionem mediam, quæ intelligatur à Deo pre-
cedens & in creaturam terminata: sed sua actio est
sua substantia, & quicquid in ea est, est omnino ex-
tra genus esse creati, per quod creatura refertur ad
Deum. Nec iterum aliquod bonum accrescit creatori
ex creaturæ productione, unde sua actio est maxi-
me liberalis, ut Avicenna dicit. Patet etiam quod non mo-
uetur ad hoc quod agat, sed absque omni sua mutatione
mutabilia facit. Unde relinquatur, quod in eo non est
aliqua relatio realis ad creaturam, licet sit relatio
creaturæ ad ipsum, sicut effectus ad causam. In hoc autem
deficit multipliciter Rabby, qui uoluit probare quod
non esset relatio inter Deum & creaturam, quia
cum Deus non sit corpus, non habet relationem ad
tempus, nec ad locum. Considerauit enim solam re-

lationem quæ consequitur quantitatem, non eam
quæ consequitur actionem & passionem.

AD PRIMUM ergo dicendum, quod mouens & agens
naturale mouet, & agit actione uel motu medio, quod
est inter mouens & motum, agens & passum. Unde
oportet quod saltem in hoc medio conueniant agens
& patientis, mouens & motum. Et sic agens in quantum
est agens, non est extraneum a genere patientis, in quan-
tum est patientis. Unde utriusque est realis ordo unus
ad alterum, & præcipue cum ipsa actio media sit quæ
datur perfectio propria agentis, & per consequens id ad quod
terminatur actio est bonum eius: hoc autem in Deo
non contingit, ut dictum est. Et ideo non est simile.

AD SECUNDUM dicendum, quod hoc quod mouens mo-
uet, non est eadem quare relatio mouentis in eo sit rea-
liter: sed signum quoddam. Ex hoc enim apparet quod ali-
quo modo coincidit in genus moti, ex quo & ip-
sum mouet motum. Et iterum apparet quod ipsum ad
quod mouetur, sit quoddam bonum eius, ex quo
ad hoc per suum motum ordinatur.

AD TERTIUM dicendum, quod pater dat esse filio sui
generis, cum sit agens uniuocum: non autem trahit
esse dat Deus creaturæ, & ideo non est simile.

AD QUARTUM dicendum, quod hoc nomen, Domi-
nus, tria in suo intellectu includit. Potentia coe-
cendi subditos, & ordinem ad subditos quod consequitur
potestatem, & terminationem ordinis subdito-
rum ad dominum: in uno enim relatio est intelle-
ctus alterius relatiui. Saluator ergo huius significa-
tio nominis in Deo quantum ad primum & tertium
non autem quantum ad secundum. Unde Ambro-
sius dicit, quod hoc nomen, Dominus, nomen est po-
restatis, & Boetius dicit quod dominum est potestas
quædam, qua seruus coërcetur.

AD QUINTUM dicendum, quod scientia Dei aliter com-
paratur ad res, quæ scientia nostra: comparatur enim ad eas sicut & ad
& mensura. Tales enim res sunt sicut ueritate, quales De-
i scientia eas ordinauit: ipsæ autem res sunt eadem, & mensu-
ra scientiæ nostræ. Unde sicut & scientia nostra refertur
ad res reales, & non e contrario: ita res referuntur
realiter ad scientiam Dei, & non e contrario. Unde
dicendum quod Deus intelligit res alias intelligendo se:
unde relatio diuinæ scientiæ non est ad res directæ,
sed ad ipsam diuinam essentiam.

AD SEXTUM dicendum, quod appetibile quod mouet appe-
titum, est finis: ea uero quæ sunt ad finem, non mouent appetitum
nisi ratione finis. Finis autem diuinæ uoluntatis non est aliud
aliud quam diuina bonitas. Unde non sequitur quod res alie
comparentur ad diuinam uoluntatem, sicut mouens ad motum.

AD SEPTIMUM dicendum, quod corpora celestia referuntur
realiter ad inferiora sicut relationes consequentes quæ
titur per hoc quod est eadem ratio quantitatis in utroque: & no-
rum quantum ad relationes consequentes uirtutes acti-
uam & passiuam, quæ mouent motum per actionem media,
non est eorum substantia, cum aliquod bonum ipso-
rum attendatur in hoc, quod sunt inferiorum causa.

AD OCTAuum dicendum est, quod illud a quo aliquid
denominatur, non oportet quod sit semper forma
rei naturam: sed sufficit quod significetur per modum
formæ grammaticæ loquendo. Denominatur enim
homo ab actione & ab indumento & ab alijs hu-
iusmodi, quæ realiter non sunt formæ.

AD NONUM dicendum, quod si proportio intelligatur
quod determinatus excessus, nulla est Dei ad creaturam
proportio. Si autem per proportionem intelligatur habitudi-
do sola, sic patet quod est inter creatorem & creaturam
in creatura quidem realiter, non autem in creatore.

D. 1089.

8. Metaph. c. 7.
a medio.

Ad hunc modum dicendum, qd licet doctor incipiat a rebus, tamen alio modo recipiuntur rerum concepciones in mente doctoris qd sunt in natura rei, quia unumquodque recipitur in altero per modum recipientis: patet enim qd conceptiones in mente doctoris sunt immateriales, & materialiter in natura.

Ad xi. dicendum, qd distinctio ista relatiuorum secundum esse, & fm diei, nihil facit ad hoc, qd sit relatio realis. Quaedam enim sunt relatiua fm esse, quae non sunt realia, sicut dextrum & sinistrum in columna; & quaedam sunt relatiua fm diei, quae tamen important relationes reales, sicut patet de scientia & sensu. Dicuntur n. relatiua secundum esse, quando nomina sunt imposita ad significandas ipsas relationes: relatiua vero secundum diei, quando nomina sunt imposita ad significandas qualitates, vel aliquid huiusmodi principaliter, ad quae tamen consequuntur relationes. Nec quantum ad hoc differunt, utrum sint relationes reales vel rationis tantum.

Ad vltimum dicendum, qd licet posito vno relationum ponatur aliud, non tamen oportet, qd eodem modo ponatur vtrumque, sed sufficit qd vnum ponatur secundum rem, & aliud secundum rationem.

ARTICVLVS XII

Trum istae relationes temporales sint in Deo secundum rationem.

Non est mo queritur, utrum istae relationes temporales sint in Deo fm rationem. Et v. q. non. Ratio, cui non rident res, est casta & vana: sicut Boetius dicit: sed istae relationes non sunt in Deo secundum re, vt ex praedictis patet. esset ergo ratio casta & vana, si essent in Deo secundum rationem.

¶ 2. Praet. Quae sunt secundum rationem tantum, non attribuuntur rebus, nisi secundum qd sunt in intellectu, sicut genus & species & ordo: sed hmoi relationes tpales non attribuuntur Deo, secundum qd est in intellectu nostro tantum, sic n. nihil esset dictu, Deus est Dominus, quam Deus intelligitur creatoris praesse, quod patet esse falsum, ergo huiusmodi relationes non sunt secundum rationem in Deo.

¶ 3. Praet. Hoc nomen, Dns, relationem significat, cum sit relatiuum secundum esse: sed Deus est Dns non secundum rationem tantum, ergo nec hmoi relationes sunt in Deo secundum rationem tantum.

¶ 4. Praet. Nullo intellectu creato exire, Deus adhuc est Dominus & creator, non aut essent res rationis nullo intellectu creato existeret, ergo Dominus & creator & hmoi non important relationes: ratio ista tamen.

¶ 5. Praet. Id quod est fm rationem nostram tantu, non fuit ab eterno: sed aliqua relationes Dei ad creaturam fuerunt ab eterno, sicut relationes importate in noie scie & praedestinationis: ergo hmoi relationes non sunt in Deo secundum rationem tantum.

SED CONTRA est, qd nota significat rationes sine intellectu, vt dicitur in principio Perihet. constat autem ista nomina relatiue dici, ergo oportet huiusmodi relationes secundum rationem esse.

RESPON. Dicendum, qd sicut realis relatio consistit in ordine rei ad rem: ita relatio rationis consistit in ordine intellectu. Quod quidem dupliciter pot contingere. Vno modo fm, qd iste ordo est adiuuentus per intellectum, & attributus ei qd relatiue dicitur. Et huiusmodi sunt relationes quae attribuuntur ab intellectu rebus intellectis, prout sunt intellectae,

sicut relatio generis & speciei: has enim relationes ratio adiuuenit considerando ordinem eius, qd est in intellectu ad res quae sunt extra, vel et ordinem intellectuum adiuuenit. Alio modo secundum qd huiusmodi relationes consequuntur modum intelligendi, videlicet, qd intellectus intelligit aliquid in ordine ad aliud, licet illum ordinem intellectus non adiuueniat, sed magis ex quadam necessitate consequatur modum intelligendi. Et hmoi relationes intellectus non attribuit ei, quod est in intellectu, sed ei quod est in re. Et hoc quidem contingit secundu quod aliqua non habentia secundum se ordinem, ordinate intelliguntur: licet intellectus non intelligat ea habere ordinem, quia sic esset falsus. Ad hoc autem qd aliqua habeant ordinem, oportet qd utrumque sit ens & utrumque distinctum: quia eiusdem ad seipsum non est ordo, & utrumque ordinabile ad aliud. Quandoq; autem intellectus accipit aliqua duo vt entia, quorum alterum tantum, vel neutru est ens, sicut eum accipit duo futura, vel vnam presentem & aliud futuram, & intelligit vnum cu m ordine ad aliud, dicens alteru esse prius altero. vnde istae relationes sunt rationis tantum, vt pote modum intelligendi consequentes. Quandoque vero accipit unum ut duo, & intelligit ea eum quodam ordine, sicut eum dicitur aliquid esse idem sibi. Et sic talis relatio est rationis tantum. Quandoque vero accipit aliqua duo, vt ordinabilia adiuuenit, inter quae non est ordo medius, immo alterum ipsorum essentialiter est ordo: sicut cum dicit relationem accidentis subiecto: vnde talis relatio relationis ad quodcumque aliud, rationis est tantum. Quandoque vero accipit aliquid cum ordine ad aliud, in quantum est terminus ordinis alterius ad ipsum, licet ipsum non ordinetur ad aliud: sicut accipiendo scibile vt terminum ordinis scientiae ad ipsum, & sic cu quodam ordine ad scientiam, nomen scibilis relatiue significat: & est relatio rationis tantum. Et similiter aliqua nomina relatiua Deo attribuit intellectus noster, in quantum accipit Deum, vt terminum relationum creaturarum ad ipsum. vnde huiusmodi relationes sunt rationis tantum.

AD PRIMUM ergo dicendum, qd in huiusmodi relationibus aliquid respondet ex parte rei. Relatio creaturae ad Deum. Sicut enim scibile dicitur relatiue, non quia ipsum referatur ad scientiam, sed quia scientia referatur ad ipsum, vt habetur 5. Metaph. ita Deus dicitur relatiue, quia creaturae referuntur ad ipsum.

AD SECUNDUM dicendum, qd ratio illa procedit de illis relationibus rationis, quae sunt per rationem inuenta, & rebus in intellectu existentibus attributa. Tales autem non sunt relationes istae, sed consequentes modum intelligendi.

AD TERTIUM dicendum, qd sicut aliquis est idem sibi realiter, & non solum secundum rationem, licet relatio sit fm rationem tantum propter hoc, qd relationis causa est realis, scilicet vnitas substantie, quam intellectus sub relatione intelligit, ita potestas eorum cendi subditos est in Deo realiter, quam intellectus intelligit in ordine ad subditos propter ordinem subditorum ad ipsum: & propter hoc dicitur dominus realiter, licet relatio sit rationis tantum. Et eodem modo apparet qd dominus esset, nullo existente intellectu. Vnde patet solutio ad quartum.

AD QUINTUM dicendum, qd relatio scientiae Dei, ad creaturam non est primo & p se, vt dictum est prius, sed ad essentia creatoris, per qua Deus omnia scit.

Quaest. dist. Thoma. K 4 QVAE.

Li. 5. c. 5. te. tom. 1.

Li. 5. c. 5. te. tom. 1.

Li. 5. c. 5. te. tom. 1.

In corp. art. & art. prec.